

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ В
УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Збірник матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції

16 травня 2025 року

За загальною редакцією доктора політичних наук,

професора М.В. Трофименка

Київ
МДУ
2025

Організаційний комітет:

Голова	Микола ТРОФИМЕНКО, ректор МДУ, доктор політичних— наук, професор;
Заступник голови	Юлія ДЕМИДОВА, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ, кандидат педагогічних наук, доцент;
Члени оргкомітету:	Вікторія ГРИГОР'ЄВА, завідувач кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Світлана КАЛІНІНА, декан економіко-правового факультету, доктор економічних наук, професор; Марія ПОЖИДАЄВА, професор кафедри права, доктор юридичних наук, доцент; Юлія КАМАРДІНА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Анна ПОЛІТОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент; Юлія КОВЕЙНО, доцент кафедри права, доктор філософії; Галина ТИХОМИРОВА, доцент кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент Žaneta Simanavičienė, prof. Mykolas Romeris University

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою економіко-правового факультету Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 27.05.2025).

- С 91 Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики : зб. матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16 трав. 2025 р. / за заг. ред. М.В. Трофименка. — Київ: МДУ, 2025. — 421 с.

Збірник містить матеріали XIII Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики», яка відбулася 16 травня 2025 року в Маріупольському державному університеті. Посвідчення №285 про реєстрацію проведення заходу від 3 березня 2025 р. в ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (УкрІНТЕІ)). У матеріалах висвітлені актуальні проблеми теорії та практики сучасного державотворення та правотворення в Україні за напрямками: міжнародне право: виклики та перспективи; права людини крізь призму сучасних викликів і загроз; Україна на шляху повоєнного відновлення: правовий аспект; кримінальна юстиція під час війни та у повоєнний період; кліматична справедливість: право, політика та безпека. Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться проблемами теорії та практики сучасного розвитку державотворення та правотворення в Україні. Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

5. Інститут масової інформації. Порушення свободи слова у січні 2025. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/barometr-svobody-slova-za-lyutyj-2025-roku-i66970>
6. Дезінформація як інструмент гібридних війн. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. URL: <https://bulletinphilosophy-knu.kyiv.ua/index.php/journal/article/download/113/57>
7. Інститут масової інформації. Звіт ІМІ про загрози для журналістів. URL: <https://detector.media/infospace/article/237984/2025-02-06-imi-zafiksuvav-12-vypadkiv-porushennya-svobody-slova-v-ukraini-u-sichni-2025-roku/>
8. Штучний інтелект у боротьбі з дезінформацією. Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatsiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia/>

Надежденко А.О.,

*кандидат наук з державного управління
доцент кафедри права Маріупольського
державного університету*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1774-5952>

НОВОВИЯВЛЕНІ ОБСТАВИНИ: ТЛУМАЧЕННЯ ТА ОЗНАКИ

Ключові слова: *нововиявлені обставини, суттєвість обставин, правова визначеність, верховенство права, істотні факти, справедливе правосуддя, судова практика*

Нововиявлені обставини є ключовим правовим інструментом, що забезпечує можливість перегляду вже ухвалених і таких, що набрали законної сили, судових рішень. Правове розуміння, ознаки та застосування процедури вимагають їх чіткої доктринальної та судової конкретизації, оскільки вони прямо пов'язані з принципами правової визначеності та верховенства права.

Це питання набуває особливої актуальності в умовах функціонування правової держави, де забезпечення справедливого правосуддя неможливо без механізму перегляду рішень у разі появи нової істотної інформації, яка могла б вплинути на результат справи.

Нововиявлені обставини — це юридичні факти, встановлені вироком суду, що набрали законної сили, або виявлені в результаті розслідування чи заяви учасників судового провадження, які знаходяться в органічному зв'язку з елементами предмета доказування у кримінальній справі і спростовують їх через попередню невідомість та істотність висновків, що містяться у вирокі, ухвалі, як такі, що не відповідають об'єктивній дійсності [1].

Судова практика виокремлює такі ключові ознаки нововиявлених обставин:

- невідомість суду з незалежних від нього причин — означає, що такі матеріали не могли бути встановлені за допомогою належних засобів доказування під час розгляду справи;
- істотне значення для кримінального провадження — такі характеристики мають бути настільки вагомими, що їх врахування змінює рішення по суті;
- об'єктивне ставлення до моменту ухвалення вироку — вони не виникли після винесення вироку, а вже існували, просто залишилися невідомими;
- неможливість врахування в судовому процесі — через свою невідомість факти не могли бути предметом дослідження у суді;
- відкриття лише після вступу вироку у законну силу — обставини з'явилися не у процесі апеляції або касації, а вже після завершення провадження.

Ключовими є дві обов'язкові умови:

- обставина об'єктивно існувала на час розгляду справи;
- вона була невідомою суду і учасникам провадження.

Не можуть вважатися нововиявленими обставини, про які сторона знала або мала знати на момент постановлення рішення, мала можливість представити під час судового розгляду, але цього не зробила.

Нововиявленими можуть бути саме обставини, а не їх інтерпретація. Розбіжності у оцінці фактів справи і можливість альтернативної думки щодо значення цих фактів не є достатньою підставою для перегляду справи за нововиявленими обставинами [2].

Окремо слід підкреслити значення принципу правової визначеності, який є ключовим елементом верховенства права. Цей принцип гарантує стабільність правовідносин, передбачуваність дій державних органів та довіру громадян до судової системи. Він передбачає, що остаточні судові рішення повинні залишатися незмінними, а перегляд справи не може бути використаний як спосіб безпідставного поновлення судового розгляду чи спроби домогтися бажаного рішення шляхом тиску на судову систему.

У зв'язку з цим варто також згадати принцип *res judicata*, який означає «вирішена справа». Його сутність полягає в тому, що остаточне судове рішення є обов'язковим, незаперечним і не підлягає повторному розгляду. Цей принцип є гарантією стабільності правового статусу особи, яка довела свої права в суді, і обмеженням свавільного втручання з боку інших осіб чи держави.

Звідси випливає важливе практичне правило: перегляд справи можливий лише тоді, коли наявні нововиявлені обставини, тобто факти, які:

- існували на час розгляду справи;
- не були і не могли бути відомими суду або сторонам;
- мають потенціал суттєво вплинути на вирок суду.

Тільки за наявності таких істотних передумов допустимий відступ від принципу остаточності судового рішення. Інакше перегляд справи ризикує перетворитися на знаряддя зловживання процесом або спосіб штучного затягування правової визначеності.

Слід зазначити, що законодавство та судова практика визнає конкретні обставини, які можуть слугувати підставою для перегляду справи: це, зокрема, існування документа, що підтверджує істотні факти, але який не міг бути поданий до суду з поважних причин; встановлення фальсифікації доказів чи підробки документів, що були основою судового рішення; надання неправдивих показань свідками, які вплинули на результат справи; виявлення суттєвих обставин, прихованих іншою стороною; технічні або фактологічні помилки в офіційних документах; ухвалення вироку у кримінальній справі, який встановлює нові істотні обставини; або з'ясування фактів, що виключають відповідальність (наприклад, наявність форс-мажору). Усі ці обставини об'єднує ключова риса — вони існували на момент розгляду справи, проте були об'єктивно невідомі суду та сторонам, є настільки вагомими й беззаперечними, щоб мають реальний потенціал вплинути на обґрунтованість та законність ухваленого судом рішення по суті справи [3].

Суттєво підкреслити, що процедура перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами не є повторним розглядом справи, повторною апеляцією чи касацією, вона не передбачає нового встановлення фактичних обставин кримінального провадження та усунення суперечностей у доказах. Це окрема процесуальна процедура, яка має на меті лише з'ясування того, чи могли б нововиявлені обставини суттєво вплинути на законність уже ухваленого рішення. Така процедура встановлена в ч. 2 ст. 459 Кримінального процесуального кодексу України [4].

Таким чином, нововиявлені обставини мають вузьке і чітко окреслене тлумачення в українському кримінальному процесі. Вони:

- не допускають довільного трактування;
- не повинні використовуватись для зловживань або затягування справ;
- є інструментом відновлення справедливості в умовах, коли на момент розгляду справи суттєві докази були недоступні чи приховані.

Розгляд справ за такими обставинами підпорядковується суворим правилам, що забезпечують баланс між стабільністю судових рішень і потребою в їх перегляді у разі суттєвих порушень, яка має на меті відновлення справедливості виключно в тих випадках, коли нові, раніше невідомі обставини можуть істотно змінити правову оцінку вже встановлених фактів.

Такий механізм покликаний збалансувати потребу у стабільності судових рішень і забезпеченні правової визначеності з правом особи на справедливий судовий розгляд. Він виступає гарантом верховенства права, адже дозволяє запобігти або виправити судову помилку, що виникла не через помилки сторін чи суду, а внаслідок об'єктивної відсутності ключових фактів на момент розгляду справи.

Водночас, зловживання цим правовим інструментом може підірвати довіру до судової системи та призвести до небажаної правової нестабільності. Тому чітке нормативне врегулювання, доктринальна конкретизація та уважне ставлення судів до заяв про нововиявлені обставини є критично важливими. А це дає змогу з одного боку — дотримуватися принципу остаточності судових рішень, а з іншого — захистити права особи у випадку істотних зрушень у фактичному підґрунті справи.

Отже, нововиявлені обставини як правовий інструмент покликані служити не лише технічному виправленню недоліків правосуддя, але й зміцненню довіри до судової системи загалом, формуванню відчуття правової захищеності у громадян і підвищенню ефективності реалізації принципу верховенства права у практичній площині.

Список використаних джерел:

1. Ознаки нововиявлених обставин та тлумачення «нововиявлених обставин» ст. 459 КПК. Поради юриста: інформаційно–правовий портал URL: <https://surl.li/wdeixa> (дата звернення: 01.05.2025)
2. Постанова Верховного Суду від 08.08.2024 р. у справі № 708/1253/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120948713> (дата звернення: 02.05.2025)

3. Постанова Верховного Суду від 28.04.2021 р. у справі № 203/1981/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96669430> (дата звернення: 02.05.2025)

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.05.2025)

Пікалюк С.С.,

старший викладач, зав. кафедри права та фінансів,

*Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»,*

Попов А.А.,

доцент кафедри права та фінансів,

*Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»*

<https://orcid.org/0000-0003-1285-9296>

ІСТОРІЯ, СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ПРАВО

Ключові слова: належний юридичний захист; переселенці; реабілітація жертв репресій, соціальна справедливість.

Негативний досвід першої половини ХХ ст. з масовими порушеннями прав людини в Італії, Німеччині та у деяких інших країнах сприяли усвідомленню фундаментальної значущості дотримання цих прав для збереження демократії. Таке розуміння знайшло свій вияв в Статуті ООН, де засновники цієї міжнародної організації заявили про намір «знову утвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи, у рівноправність чоловіків і жінок, у рівність прав великих і малих націй, і створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до обов'язків, що випливають з договорів та інших джерел міжнародного права, і